

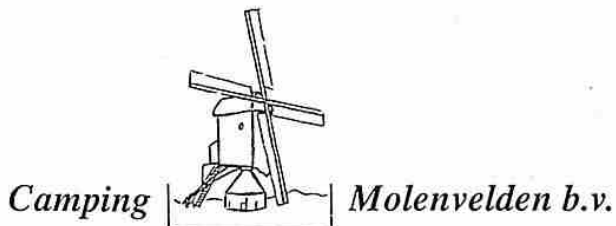
De Rosdoek 110

Juni 2004

Verschijnt 4 x per jaar

Heemkundige Studiekring

“DE ACHT ZALIGHEDEN”

Camping Molenvelden B.V.
Banstraat 25
5506 LA Veldhoven
Tel.: 040 - 205 23 84 / 205 13 81

**Een eigentijdse en goed geoutilleerde camping
in ons eigen kringgebied.**

Voor kort- en seizoenkamperen!

Met vele recreatiemogelijkheden zowel binnen de camping als in de onmiddellijke omgeving ervan, met historische en pre-historische bezienswaardigheden!

Ook voor Uw familie-, verenigings- en bedrijfsfeesten is buiten het kampeerseizoen een passende zaalaccommodatie beschikbaar.

Informatiebrochure gratis op aanvraag.

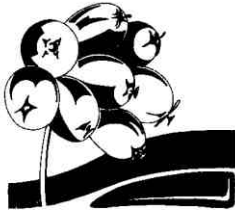
Th.W. v.d. SANGEN en Zn.

extrapoint

digital printing · web-development · graphic design

extrapoint bv	De Run 3120	5503 LH Veldhoven
fax (040) 2300619	e-mail info@extrapoint.nl	

tel. (040) 2300618	www.extrapoint.nl
--------------------	-------------------

Heemkundige Studiekring "DE ACHT ZALIGHEDEN"

Inhoud:

Reisverslagen van de Commissaris der Koningin	4
Grenspaal N°246	16
Een strijd om tienden en het leenmanschap in Bergeijk.(Deel 2)	18
Uit onze buitenlandse ruilabonnementen	24

REDACTIETEAM:

Th. van der Aalst	Ganzestraat 17, 5527 CA Hapert, 0497 – 381671
H. Backbier	Heike 6, 5512 NJ Vessem, 0497 – 591451
K. Cornelissen	Nieuwstraat 74, 5521 CD Eersel, 0497 – 512208
A. Kockx	De Pottenbakker 44, 5506 GD Veldhoven, 040 - 2531596

Redactieadres:

P. Vermeulen
De Reek 9, 5502 HX Veldhoven, 040 – 2531817
E-mailadres: zeelst@wish.net

Penningmeester:

H. Jenniskens
Veldhovenseweg 2, 5511 KJ Knegsel, 040 – 2535140
giro 3871519

De volgende Rosdoek verschijnt sept. 2004
ISSN 1384-086X

REISVERSLAGEN VAN DE COMMISSARIS DER KONINGIN

De commissaris op bezoek in Eersel

Reisverslagen van Commissaris van de Koningin, A. van Voorst tot Voorst, van bezoeken aan de gemeente Eersel. Uit het Rijksarchief te 's-Hertogenbosch: archief 1085 Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant, 1920 – 1969, inventaris nummer 333: “Verslagen van rondreizen Commissaris van de Koningin, A. van Voorst tot Voorst, door provincie en van bezoeken aan gemeenten Cromvoirt – Gilze, 1896 – 1925”. Reisnotities bezorgd door Winfried Thijssen.

4 augustus 1899

Den 4^{den} Augustus 1899 bezocht ik voor de tweede maal deze gemeente; mijn eerste bezoek had ik den 16^{den} Augustus 1895 gebracht. Met een rijtuig van Jonckhans uit Eindhoven reed ik van het station Valkenswaard over Borkel langs een zandweg naar Bergeyk; daar had ik van tevoren bij de kinderen Lommelaars een ontbijt besteld; den weg van Borkel naar Bergeyk wees mij de secretaris van Borkel; Baken; ik liet hem mede ontbijten. Vervolgens nam ik weer den zandweg van Bergeyk naar Eersel, om later van daar via Steensel, Veldhoven en Gestel terug te keren naar Eindhoven.

Ik vernam ten gemeentehuize, dat Burgemeester de Kort hard ziek was, en vermoedelijk wel zou sterven. Aangezien bij mijn vorig bezoek was gebleken, dat de secretaris-ontvanger van Eersel, de Heer Klessens, een groote knoeier is, begon ik met na te gaan, of de op- en aanmerkingen, bij mijn bezoek in 1895 gemaakt, geholpen hadden. Eenige verbetering was er wel in de administratie te bespeuren; er was bijv. een notulen register der vergaderingen van B. en W. aangelegd, alle vergaderingen werden echter niet bijgeschreven.

Na audientie te hebben gegeven aan 1° den burgemeester van Duizel, Verhoeven, die kwam rapporteren dat hij geen kans zag verbetering te brengen in de finantieele positie van den veldwachter te Duizel, 2° aan Panken, den secretaris van Duizel, die blijkbaar kwade vrienden was met zijn burgemeester, en mij in hun strijd wilde betrekken, en 3° aan Panken, een volontair ter secretarie van Duizel en tevens waarnemend brievenaarder te Eersel, die zijne opwachting kwam maken, verliet ik de eenige kamer te Eersel, die aldaar het geheele Raadhuis vormt.

Klasens kreeg daardoor gelegenheid de administratie van den secretaris-ontvanger Klessens kalm na te gaan.

Met de beide wethouders Van Breugel en Van den Boom ging ik eerst naar de openbare school; er moet een hulponderwijzer meer worden aangesteld, terwijl er geen lokaal is, om dien onderwijzer te plaatsen; men wilde voorloopig het lot van de wet omtrent de leerplicht afwachten, alvorens de school te gaan veranderen; mocht de wet aangenomen worden, dan zou er eene groote verbouwing moeten plaats hebben, die anders overbodig was. Vervolgens ging ik even de zieken burgemeester bezoeken; ik vond hem zeer ziek.

Daarna reed ik met de twee wethouders naar de Heestert; ik liet daar mijn rijtuig achter, en ging te voet de gemeente eigendommen zien, bestaande in heide en dennenbosch, ter plaatse genaamd “de Spijkert” en “Boxheide”. De mast groeit goed op de hooge gedeelten; daar wordt de mast gezaaid, zonder dat de grond omgespit, of op andere wijze bewerkt wordt; op de lagere gronden stond de mast treurig.

De opbrengst van de heide bestaat in het verkoopen van heide om te strooien in de stal, of om te branden, als turf; heide als strooisel verkocht heeft 15 jr noodig alvorens weer verkoopbaar te zijn; heide, verkocht om te branden, 25 jr.

Aan de zijde van Hapert heeft Eersel ook veel heide en mastenbosch, aan “de Pan”, en “de Panberg”; de grensscheiding van de gemeenten is tevens de grensscheiding van de gemeentelijke eigendommen.

Bij raadsverkiezingen te Eersel speelt bier en sterke drank de hoofdrol; in de kom wonen 6 raadsleden; buiten de kom slechts één, nl. de wethouder W. Van Breugel; hij werd in 1898 bij herstemming gekozen, en had zijn zetel aan zijn leeftijd te danken; hij had nl. evenveel stemmen als zijn tegen candidaat.

De wethouder Van den Boom maakte geen ongunstigen indruk.

Het gaat de boeren in Eersel slecht; er is geen samenwerking, er is in alles en overal ruzie. Zoo telt Eersel bijv. drie boterfabrieken, terwijl het haast niet voor ééne fabriek voldoende melk produceert.

Op den weg van Eersel naar de Heestert zag ik de plaats waar eene boerderij had gestaan; het huis was afgebroken, van het land mastenbosch gemaakt. Een eind weegs verder zag ik eene weide, welke

weer gewoon heideveld was geworden.

14 augustus 1899

Toen ik den 14 augustus 1899 een bezoek bracht aan Duizel verscheen aldaar op mijne audientie het raadslid Van Buul uit Eersel. Hij klaagde over verkeerde toestanden te Eersel: de secretaris was feitelijk de burgemeester; aangezien de secretaris een winkel had, - waarin hij zelfs drank sleet - waren de menschen niet vrij; zeer ten nadeele van de andere winkeliers. Ook de wethouder Van den Boom had een winkel. Verder beklagde hij zich over den veldwachter; deze was het troetelkind in de gemeente; de vergaderingen van den raad woonde hij trouw bij; meestal was hij zelfs bij de vergaderingen van B. en W. tegenwoordig, zonder dat iemand daarin iets ongewoons vond! Ik zeide aan Van Buul, dat, als er eene vacature van burgemeester mocht ontstaan, gelijk ik verwachtte, dat hij mij dan maar eens op de hoogte van den toestand moest brengen.

26 juni 1903

Den 26 juni 1903 kwam ik weer in Eersel; ik had eerst via Valkenswaard en Bergeyk de gemeente Luyksgestel bezocht, en daarna ontbeten bij de kinderen Lommelaars te Bergeyk. Over den zandweg kwam ik van Bergeyk naar Eersel; ik bezocht vervolgens nog Veldhoven, en keerde van daar naar Eindhoven terug.

B. en W. vroeg ik naar de waarheid van het praatje, dat de weg Eersel – Postel gebouwd zou zijn van slechte steenen. B. en W. deelden mij mede, dat de weg te breed was volgens den opzichter Coenen uit Eindhoven; dat het onderhoud op den duur kostbaar zou worden, maar dat ze op het oogenblik het nog zoo wat konden bijsloffen, doordat ze twee steenen in iedere rij wegnamen, en daarmee dus den weg versmalden; daardoor konden ze den weg weer goed leggen zonder groote kosten voor de gemeente; ze behoefden nl. nog geen keien te koopen. In 1902 hadden ze 450 m keiweg gerepareerd; ze betaalden daarvoor *f*0.22 per strekkende meter = drie meter tusschen de kantkeien. Met die *f*0.22 is de gemeente van alles af; de strater die het aanneemt zorgt voor alles: voor het uitbreken van keien; voor aanvoer en afvoer

van zand; enz. enz. Gewoonlijk werken ze met hun drieën.

De Postelseweg ca. 1969

Ansicht: collectie Frans Huijbregts

De geest van de bevolking van Eersel is onveranderd goed gebleven, niettegenstaande daar thans 70 sigarenmakers zijn. Jaarlijks zal er een gedwongen huwelijk voorkomen, d.i. 20%. Onwettige geboorten komen bijna nooit voor; in 1902 toevallig één.

Geen overtreding politieuer, geen overtreding drankwet, noch door de boeren, noch door de sigarenmakers.

Behalve een drietal verstokte zondaars gaat door de week niemand naar de herberg. 's Zondags na de late kerk alle mannen; met de teerdagen der gilden ook de vrouwen; overigens komen de vrouwen en meisjes daar nooit in een herberg, noch met kermis, noch bij eenige andere gelegenheid.

Audientie verleend aan pastoor Goossens met zijn kapelaan. Pastoor Goossens werd in Diessen geboren (hij moest oom zeggen tegen wijlen burgemeester van Dijk); reeds vroegtijdig verloor hij zijne ouders; hij

kwam toen in huis bij zijn oom, den vader van Vincent van den Heuvel te Geldrop; daar ontving hij zijne opvoeding. Hij beschouwt v.d. Heuvel als zijn broeder. Goossens was acht jaren pastoor te Rossum, en werd vandaar in den afgelopen winter verplaatst naar Eersel. Goossens maakte op mij een hoogst onaangename indruk; hij gaf mij geheel de impressie, dat hij een erge drijver is. Hij had het over het verharden van den weg Bergeyk – Eersel, en was daarmee al reeds zoover gevorderd dat hij tegenover den burgemeester met de vuist op de tafel had geslagen, met de betuiging, dat de weg er komen moest. Tegenover mij was hij wel niet zóó bar, maar hij was toch erg. Ik waarschuwde later B. en W., dat zij de gemeente niet arm moesten maken; en dat ze dien weg, waaraan buiten de kom der gemeente geen sterveling woont, niet moesten verharden, als ze het niet zeer goed betalen konden.

Van Buul, hierboven genoemd, (de man van de posthoudster in Eersel) moest ten gevolge van zijn huwelijk als raadslid aftreden bij de eerstvolgende periodieke verkiezing. Hij was nl. de zwager geworden van het raadslid Knapen.

De gedwongen winkelnering bij den secretaris Klessens heeft geheel opgehouden te bestaan; er wordt in de gemeente zelfs heel niet meer over gesproken. Trouwens, de winkel behoort niet aan den secretaris, maar aan diens zuster; de secretaris woont bij haar in.

De gemeentebosschen van Hapert groeien prachtig; Eersel is nu op dezelfde manier den grond gaan bewerken: men graaft een sloot, van boven 1.45, van onder 0.55 breed; 1 m diep. De uitkomende grond wordt over een 4½ m breede dam uitgespreid zonder dat de grond tevoren gespuit is. In dien lossen bovengrond plant men de mast met het allerbeste resultaat. Het bewerken van den grond + het beplanten kost f160 à f170 de hectare. Als er maar werkvolk te krijgen was, zou men met kracht op die manier gaan werken; nu had men in den afgelopen winter slechts 3 hectare op die manier aangelegd.

De heele gemeente is Rooms, op drie huishoudens na, die Protestant zijn; onder deze behoort doctor Bakhuizen van den Brink; deze is sinds 7 jr in de gemeente; heeft f700 voor vaccinatie en doodschouw. Medische of verloskundige hulp, door hem aan armen bewezen, wordt door armbestuur extra betaald.

Burgemeester De Kort vermaakte alles aan de kerk; naar men zegt *f*150.000. Een nieuw liefdehuis werd van dat geld gesticht; de bouw werd aangenomen voor *f*50.000. Meisjesschool werd nog niet geopend; er zijn nog geen onderwijzeressen. Volgens B. en W. zou de Pastoor binnenkort beginnen eene nieuwe pastorie te bouwen; B. en W. vonden blijkbaar, dat de oude pastorie – op welke voor 25 jr eene verdieping gezet was, nog heel voldoende was.

5 april 1907

Den 5 april 1907 kwam ik weer in Eersel; ik had te voren Veldhoven bezocht; ging later nog naar Duizel, en keerde vandaar per rijtuig naar Eindhoven terug.

De gemeente veldwachter Van Bokhoven vroeg steun ter verbetering van zijn salaris; hij kon met *f*350 onmogelijk toe. Bij B. en W., die over v. Bokhoven zeer tevreden zijn, deed ik voor hem een goed woord.

Op de openbare school, die vroeger te klein dreigde te worden, is, ten gevolge van de stichting eener bijzondere meisjesschool, zelfs een lokaal over.

De vroegere opposanten bij de Raadsverkiezingen waren Luyten en Van Buul. Luyten werd sinds lid van den Raad en is nu tevreden en rustig; Van Buul verloor zijne vrouw, die briefvengardster was; met haar ging de kostwinning de deur uit; hij houdt zich thans veel kalmer als vroeger; wanneer hij niet gaat agiteeren, dan worden de aftredende raadsleden bij candidaatsstelling herkozen; B. en W. achten het onmogelijk, dat Van Buul raadslid wordt.

Men voelt niets voor staatsboschbeheer; de Heide Mⁱⁱⁱ zal 3 hectare aanleggen tot natuurweide; daarvoor is op de begrooting van 1907 *f*600 uitgetrokken.

Bij B. en W. sterk aangedrongen op den aanleg van een uitvoerigen staat van exploitatie der gemeentelijke bezittingen.

Gemeente gaf *f*1000. in de bouwkosten van het liefdehuis; achteraf heeft men daarvan grooten spijt, omdat de zusters zoo rijk heeten, dat ze met haar geld geen raad weten.

Dr. Bakhuyzen van den Brink is, sinds $\pm$ 10 jaren gemeente docter op een salaris van *f*750; naar het schijnt doet Raaymaakers, de nieuwe

dokter te Meereveldhoven, hem veel afbreuk; een ongelukkige behandeling van een paar patienten, schaadde zeer aan den naam van Bakhuyzen v.d. Br.

Een vroegere burgemeester van Eersel, Aarts, stierf in 1884; diens weduwe begon een sigarenfabriek; deze wordt thans gedreven door haar beide zoons, en gaat zeer goed; de sigarenmakers gedragen zich zeer goed, maar staan overigens onder strenge tucht; de weduwe Aarts heeft een winkel van koloniale waren en lapjes; gedwongen winkelnering is er niet.

Met B. en W. maakte ik eene wandeling naar de heide, ten einde den aanleg van 25 hectare bosch te zien; in 5 jaar werd die heide aangelegd; alles is op singels en dammen geschoten; het geheel maakte een zeer goeden indruk. De aanleg kosten bedragen *f*110 à *f*120 de hectare. Tevens even gaan kijken naar de oudere bosschen van de Afdeeling Hapert der gemeente Hoogeloon; waar die bosschen geen waterlast hebben groeien ze ook redelijk goed.

B. en W. van Eersel brachten mij ten slotte te voet naar het Raadhuis te Duizel.

21 april 1911

Den 21 april 1911 bezocht ik Duizel, Eersel en Veldhoven. Ik ging per tram naar Duizel, alwaar ik mijn rijtuig vond, waarmede ik rond reed en 's avonds naar Eindhoven terugkeerde.

De partijschappen in Eersel zijn thans van geene betekenis meer; Van Buul, die steeds agiteerde, is overleden, in den drank gestikt. De aftredende raadsleden zullen wel bij candidaatstelling herkozen worden.

De verordening op de hand- en spandiensten werkt bijzonder goed; veel beter dan de burgemeester had durven hopen; de menschen werken zo hard, als of het aangenomen werk was.

Gemeente heeft 1300 à 1400 hectare grond, waarvan een klein gedeelte ($\pm$ 15 hectare) deels onder Hoogeloon, deels onder Duizel. Men beboscht thans de hooge zandgronden; die worden bezaaid; het kost niet meer dan *f*10.- de hectare.

Er is nog geen staat van exploitatie der gemeentelijke bezittingen; de burgemeester heeft mij nu formeel beloofd, te zullen zorgen, dat er een

wordt aangelegd, en dat daarin niet alleen zal vermeld worden, wat in de toekomst geschiedt, maar ook, wat er in de laatste 12 jaren, tijdens zijn bestuur als burgemeester, gedaan werd.

De aarden baan van Eersel naar Postel bestaat uit ellendig zand; de keien blijven niet liggen, maar zakken uit; men is thans weer druk bezig met herstraten; de weg wordt gebracht op 2.85 m tusschen de kantkeien; over 2 jaren is de weg weer uit elkaar gereden, en heeft de baan weer eene breedte van 3 m tusschen de kantkeien; de keien zelve moeten van uitstekende qualiteit zijn. Tot nu toe kocht gemeente geen keien, om stuk gereden dito's te vervangen.

In den afgeloopen winter gaf het schoolhoofd uit Riethoven een landbouwcursus in Eersel; die cursus trok zeer veel toehoorders.

Er zijn 60 sigarenmakers in Eersel; zeer geschikte menschen.

Administratie ter secretarie laat te wenschen over; den secretaris daarover de les gelezen; mij daarover ook beklaagd bij B. en W.; in verslag toestand gemeente over 1909 stond letterlijk niets.

20 juni 1916

Den 20 juni 1916 bezocht ik per auto van uit Eindhoven de gemeenten Duizel, Eersel en Veldhoven.

Secretaris Klessens heeft juist zijn ontslag. De opvolger zal heel wat te doen vinden, want de administratie laat veel te wenschen over. Gelukkig dat de burgemeester met mijne hulp (ik zond Verdijk naar de betrekkelijke raadsvergadering) gedaan wist te krijgen van den Raad, dat de betrekkingen van secretaris en ontvanger gecombineerd zouden blijven. Daardoor was het salaris voldoende om een bekwamen vreemdeling te doen solliciteeren. Tegenstand bood vooral de wethouder Van Hooff, wiens onbekwame zoon gaarne benoemd was geworden.

De sigaren industrie, vooral de fabriek van de Weduwe Aarts, gaat bijzonder goed. De sigarenmakers verdienen $\pm$ f10.-

Ook den boeren gaat het goed; oorlogswinsten maken zij echter niet; voor hen zou de toestand, zooals die vóór den oorlog was, voordeliger geweest zijn dan de tegenwoordige tijd. Het kalveren mesten is vrijwel gedaan; alleen nog enkele kalveren met ondermelk, en een paar liter

zoete melk. Men begint ook hier en daar wat aan paardenfokkerij te doen: dit jaar zeven volentjes.

Voor drie jaar werd een stoomzuivelfabriek gebouwd; deze is nu al te klein. Van $\pm$ 1200 koeien (Duizel, Steensel, Eersel en Hapert) wordt de melk verwerkt. Als de stoomzuivelfabriek te Bladel klaar is, dan gaat Hapert (180 koeien) naar die fabriek over.

Nog geen beschrijving van de exploitatie der gemeentelijke bezittingen; nog geen kaart. Burgemeester kon het van den ouden secretaris Klessens niet gedaan krijgen; nu er een nieuwe secretaris komt, zal hij er voor zorgen.

De ontginningen geven finantieel goede resultaten. 31 hectare natuurweide brengen dit jaar *f*1605 op. De dennenbosschen, ook de gezaaide, doen het goed. Van Staatsboschbeheer wil men niets weten.

Foto ca. 1916

Ansicht: collectie Frans Huijbregts

De waterleidingen worden allen door gemeente geveegd; ze zijn bepaald goed in orde.

De verordening op de hand- en spandiensten wordt niet meer toegepast; de menschen staken er de gek mede en wilden niet meer werken.

Het oude raadhuis voldoet niet meer in de praktijk. Omdat het een eigenaardig oud gebouwtje is (eene oude kapel van 1200) wil men het van binnen verbouwen en een afzonderlijk gebouwtje elders zetten voor brandspuit en amigo; als beiden uit het raadhuis verwijderd worden, dan is er voldoende ruimte voor secretarie, raadszaal enz.

11 augustus 1920

Den 11^{den} augustus 1920 kwam ik weer in Eersel.

De verkiezingen brachten hier in 1919 vijf nieuwe raadsleden waarvan twee sigarenmaker en twee nieuwe wethouders.

Ook hier groote woningnood. Gemeente bouwt 20 woningen voor $f114998 + f6000$ voor den grond. Bij iedere woning is 20 are land. De huur bedraagt $f3.25$ à $f3.75$. Gemeente moet jaarlijks $f1100.-$ bijpassen.

Eene R.C. leesbibliotheek wordt gesteund met $f100.-$ subsidie.

In plaats van Mallens, die als gemeentesecretaris naar Haaksbergen ging en kort daarna naar de secretarie van Buitenzorg overging, werd De Vocht benoemd tot secretaris-ontvanger van Eersel. De Vocht, die afkomstig is van Beek, is niet gediplomeerd; in september aanst. gaat hij op, tegelijk met een ambtenaar ter secretarie van Eersel.

Eersel is in 1920 ongelukkig met de ontginningen; terwijl 86 hectare in 1919 een batig saldo gaven van ruim $f11.000.-$ moet er in 1920 geld bij: de producten moesten tegen betrekkelijk lagen prijs verkocht, terwijl de kunstmest verschrikkelijk duur is; vijf maal zoo duur als voor den oorlog. Het zijn de 65 hectare bouwland, die zoo'n slecht resultaat gaven; daar moest zooveel geld bij. Ook het weiland bracht minder op.

Men wil wel bosch blijven aanleggen, als men maar aan goed plantsoen kan komen.

Men vreest, dat bij invoering van de nieuwe onderwijswet de openbare school zal moeten blijven bestaan. Er zijn enkele Protestantsche gezinnen, terwijl in de nieuw gebouwde arbeiderswoningen, waarvan er 2 ter beschikking van het Rijk moeten blijven, vermoedelijk Protestantsche Commiezen zullen geplaatst worden.

In 1919 is f2000 aan de waterleidingen besteed; deze zijn thans keurig in orde.

De malaise in de sigarenindustrie doet niet veel kwaad; er zijn twee “uitgetrokken” sigarenmakers geweest; thans geen een meer. De fabriek van Hoeks [officieel Hoecx] en Maas heeft ten slotte de werklozen te werk kunnen stellen.

Eersel wil het liefst zelfstandig blijven; liever dan eene vereeniging met Duizel en Steensel. De vraag wie bij vereeniging burgemeester zou blijven, schijnt hier doorslag gevend te zijn.

Het met Rijkssubsidie geresatureerde Raadhuis ziet er keurig uit, en voldoet uitstekend aan de behoefte.

Foto J. Bijnen, ca. 1921

Ansicht: collectie Frans Huijbregts

15 juli 1924

Den 15 juli 1924 kwam ik weer in Eersel, sinds anderhalf jaar vereenigd met Duizel en Steensel.

Het gaat niet goed tusschen den burgemeester en secretaris De Vocht. De laatste is voor den tijd van twee jaar benoemd. Hij is voor zijne betrekking niet geschikt; lui en indolent. Op de secretarie zag het er niet

goed uit; daar vielen te veel aanmerkingen.

In den Raad en in de gemeente wordt De Vocht gesteund: oppositie tegen den burgemeester, wiens optreden in het belang van Eersel daardoor vrijwel lam geslagen wordt: de burgemeester kan vrij wel niets bereiken, vooral door het optreden van den Rijksontvanger Van Hellemond, den vriend van den secretaris.

De question brulante op het moment is de electricatie van Eersel: men is bezig om een klein distributienet van *f*20.000 te bouwen. De electricatie van de afzonderlijk liggende gehuchten, met Duizel en Steensel, zou bovendien *f*50.000 kosten.

Eene rijke Amsterdamsche dame, Mejuffrouw Mirandolle, die zich een villatje bouwde te Hees (even vóór Steensel) bood aan de gemeente een renteloos voorschot van *f*20.000 aan, wanneer heel Eersel tegelijk geëlectriceerd wordt; het betrekkelijk Raadsbesluit moet dan vóór den 1 October 1924 door G.S. zijn goedgekeurd.

Aangezien de materiaalprijzen op het moment erg goedkoop zijn, kan de distributie zich dekken, wanneer 35 K.W.U. per aansluiting wordt afgenomen. Men aarzelt sterk, wat men zal doen; een aanbod van die *f*20.000 keert nooit weer terug; de materiaalprijzen zijn thans ongekend goedkoop. Ik ben benieuwd welk besluit de Raad zal nemen!

De heide van Hees lag gemeenschappelijk tusschen 11 eigenaren; eene was juffrouw Mirandolle. Om tot verdeeling te komen, heb ik de bepalingen der Markenwet toegepast. Dank de ernstige medewerking van Juffrouw Mirandolle, te wier huize meestal de vergaderingen der deelgerechtigden werden gehouden, kwam de verdeeling van die heide tot aller genoegen tot stand.

De heide van Waalwijk en Bovenheuvel (op de grens van Riethoven, Eersel en Bergeyk) lag ook gemeen tusschen 58 eigenaren. Prachtige grond, die niets rapporteerde, en veel ruzie. Ook daar paste ik de Markenwet toe; toen de verdeeling van de heide te Hees goed was gegaan, werden de bezwaren tegen de verdeeling van de Waalwijker heide des te gemakkelijker overwonnen, en kon die 4 à 500 hectare in ontginning genomen worden.

Ter audientie verschenen twee raadsleden, Van der Aalst en Bloks, om mij nog eens te komen bedanken voor wat ik tot de verdeeling van

die heiden had bijgedragen.

Om aan den dominee van Eersel eene pastorie te verschaffen, liet Juffr. Mirandolle de woning van Dr. Bakhuizen van den Brink koopen; een cadeau van minstens f15.000,-

Het huis van de dokter, later domineeshuis, ca. 1917.

Ansicht: collectie Frans Huijbregts

Met burgemeester Panken ging ik even een kort bezoek bij Mejuffrouw Mirandolle brengen, om haar te bedanken voor het vele goede, wat zij in het belang van Eersel tot stand bracht en deed.

Grenspaal N' 246

Aan onze zuidgrens staat geen andere grenspaal die zo'n bijzondere geschiedenis heeft als deze. In het jaar 1844 werd deze paal geplaatst aan de weg van Huijbergen (NL) naar Wouw, op het punt waar een zijweg, de Bredestraat, op deze weg uitkomt. De paal werd aan de kant

van de weg geplaatst. In het jaar 1904 werd de eerstgenoemde weg om verkeerstechnische redenen verbreed en kwam deze Nederlandse weg gedeeltelijk op Belgisch grondgebied te liggen. Hierdoor zou de grenspaal midden op de weg komen te staan, hetgeen natuurlijk tot onmogelijke situaties zou leiden. Er moest een oplossing worden gekozen. Men koos ervoor, de paal in de grond te laten zakken, op een wijze dat het wegdek over de paal heenging en de paal onzichtbaar werd. Aan de kanten van de weg zou men een steen plaatsen, zodanig dat de verzonken paal er zich precies in het midden bevond. Deze werkzaamheden werden uitgevoerd op 29 februari 1904. Deze stenen zijn inmiddels verdwenen. Nu heeft het kadaster een meetpunt in het wegdek aangebracht. Dit meetpunt staat op de plaats waar de paal

oorspronkelijk heeft gestaan.

Diverse heemkundekringen, zowel Belgische als Nederlandse, hebben zich de laatste jaren ingespannen om weer een grenspaal 246 terug te krijgen. Men begon onder de weg naar de paal te zoeken, maar men kon deze niet meer terugvinden. Waar de paal is gebleven, is een raadsel. Het staat vast dat de paal in 1965 nog onder het wegdek aanwezig was. Ondertussen heeft de provincie Noord-Brabant een nieuwe paal laten gieten, die op 29 februari 2004 geplaatst is. Dat deze dag op een zondag viel, was geen beletsel voor de herplaatsing. Uit ludieke overwegingen

heeft men deze datum gekozen: het was n.l. exact 100 jaar geleden, dat de oorspronkelijke paal in de grond is verzonken.

Deze herplaatsing is op officiële wijze geschied, in het bijzijn van de burgemeesters van de aangrenzende Belgische en Nederlandse gemeenten, ambtenaren van het kadaster en vertegenwoordigers van de provincies. Ook de bevolking liet haar waardering blijken. Er waren veel gemeenteraadsleden en ambtenaren. De plaatselijke schutterij (6 geweren en een kanon) zorgde niet alleen voor de nodige bijgeluiden, maar ook voor een aardig decor. Een Amsterdams draaiorgel, getrokken door een auto met Belgisch kenteken, verzorgde de muzikale omlijsting en speelde onder meer het Vlaamse volkslied.

Al met al werd er van deze herplaatsing van grenspaal N'246 een volksfeest gemaakt, op een wijze, zoals men dat alleen in de provincie Noord-Brabant kan organiseren. Er is nog één bijzonderheid te vermelden: van het op de paal aangebrachte getal "246" staat de "2" op zijn kop.

Co Bieze

Het artikel van D. Vangheluwe getiteld: "EEN STRIJD OM TIENDEN EN HET LEENMANSCHAP IN BERGEIJK" wordt in twee delen gepubliceerd. Deel 1 is verschenen in Rosdoek 109, deel 2 volgt nu.

EEN STRIJD OM TIENDEN EN HET LEENMANSCHAP IN BERGEIJK (Deel 2)

Korte inhoud:

1. Inleiding.
2. Innen van de tiende.
3. Het proces tussen de kloosters van Postel en Tongerlo.
4. Een reconstructie van de tienden van het leengoed.

We vervolgen het artikel in hoofdstuk 3. Het proces tussen de kloosters van Postel en Tongerlo.

In de procesrol geeft Tongerlo de procedure weer die ze gevolgd hebben om hun leengoed terug te krijgen. Op **12 juni 1529** heeft de stadhouder in aanwezigheid van leenmannen aan de heer van Postel “de wet gedaan”, maar ze konden hem niet te spreken krijgen, dus hebben ze het gedaan aan “zijnen brueder ende aen zijnen camerlinck” en op **3 januari 1530** is de stadhouder naar Bergeyk gereisd met vier van zijn leenmannen en heeft met kerkgeboden de verpachting van de tiende aangekondigd. Jan van Zeelst de secretaris van Postel is toen bij Willem Elen in Bergeyk geweest, aldus Tongerlo en heeft beloofd dat zij de tiende met het Caterbroek zouden blijven leveren tot mei en als in die tussentijd de heren van Tongerlo en Postel niet tot overeenstemming konden komen “metter minnen of metten rechte” dat dan de stadhouder “alsdan die vrachten bekeeren soude tot zijn gebruycke”. Dit vereist enige toelichting. Uit een pachtcontract van Postel weten we dat de levering van de tienden gebeurde voor Kerstmis of ten laatste voor Lichtmis. Deze werd dan met karren opgehaald bij de tiendschuur.¹ Een akte die in het archief van Postel wordt bewaard en van iets latere datum is, te weten **1 juli 1531**, levert ons hierover aanvullende informatie. In deze akte wordt verklaard dat Peter Hulsen stadhouder van de leengoederen van de abt van Tongerlo en Jan van Broegel meester tot Postel akkoord zijn gegaan dat de zaken betreffende de “heelder thienden op den Webos in de prochie van Bercheyc gelegen ende oick des geliken **tvierendeel van der thienden tot Westerhoven en het Caterbroeck**” zullen stilstaan tot beide partijen overeenstemming hebben bereikt “metter minnen oft metter rechte” en dat de pachters van Postel de tienden “selen leyden” in het voorjaar op de oude manier. De pachters beloven dat zij de rogge van deze tienden niet aan een van de partijen zullen uitreiken tenzij men van beide kanten akkoord gaat.² In een tweede akte voor de schepenbank van Eersel in 1533 legt Willem Elen voor de schepenen en schout “in gebannender vierschaar” een verklaring voor van de tiendenaars van Postel dat “tvierendeel van den thienden van Westerhoven deen jair ende dat vierendeel van den thienden van Bercheyck dat ander jair rijdende aengaende mijnen heer

---

¹ AAP Liassen collectie Bergeyk 149/1

² AAP charters Bergeyk nr 52

van Postell” in het vorig jaar even veel heeft opgebracht als in het huidige jaar en dat zij deze tiende hadden willen behouden maar dat deze nu door Tongerlo aan andere lieden is verpacht tegen de wil van de heer van Postel.³ Het lijkt erop dat de tiende van Westerhoven die gewoonlijk door Postel werd verpacht nu in 1533 door Tongerlo in pacht wordt uitgegeven aan andere tiendenaren. Een nota van Postel aan Tongerlo die we dateren in 1534 bevestigt dit.⁴

Het is een nota waarin de kosten worden gespecificeerd die Postel heeft gederfd tijdens het proces en die Tongerlo (“de gedaagde”) terug moet betalen. Tongerlo, aldus deze nota heeft in 1532 de “geheele thiende van Westerhoven de impetrant (Postel) toebehoirende” ontvangen en de prijs van het graan is in het volgende jaar een halve karolus gulden lager. Het verschil moet vergoed worden aan Postel, waaruit we concluderen dat de tiende van Westerhoven in 1533 naar Postel gaat. De tiende behoort toe aan Postel (de impetrant) aldus de nota en alles wijst erop dat Postel de tiende blijft aanhouden en als zijn bezit blijft beschouwen.⁵ Het lijkt erop dat de strijd is gestreden en dat Postel de tiende blijft innen zonder het leenmanschap.

We geven tot slot de juiste volgorde van de gebeurtenissen die in de procesrol in een andere volgorde staan beschreven en van de verdere brieven die hierover gaan :

1500	Henrik van Eik meester van Postel doet leenverhef van de tienden en het Caterbroek.
1528	Henrik van Strijp doet geen leenverhef in Tongerlo.
Begin 1529	Vonnis in het leenhof van Tongerlo geweest.
Goede Week 1529	Henrik van Strijp meester van Postel overlijdt.
12 juni 1529	stadhouder heeft Postel de wet gedaan aan de nieuwe

---

³ AAP charters Bergeyk nr 53, de tiendenaren die getuigen worden in de andere akte (zie noot 15) “tiendenaren van Westerhoven” genoemd.

⁴ AAT IV 351 “Dit zijn alsulcken penninghen graen en schaden ende interesten als die prelaet van Floreff, impetrant van den prelaet van Tongerlo heyschende es”

⁵ het gaat hier om een tiende die het ene jaar aan Postel en het andere jaar aan Tongerlo toeviel, dus beide bezaten de helft ervan.

	meester van Postel Jan van Brogel.
2 jan 1530	Stadhouder en 4 leenmannen reizen naar Bergeyk en Postel: kerkgeboden, afspraak met Willem Elen en secretaris van Postel.
3 jan 1530	Aanzegging in Postel en ruzie met de meester van Postel.
mei 1530	Meester van Postel bezoekt abt van Tongerlo in Hogeloon en krijgt uitstel tot Magdalena. De meester laat niets van zich horen.
12 jan 1531	Stadhouder met zijn leenmannen houdt genechte.
26 jan 1531	Daging voor het leenhof.
25 feb 1531	Vonnis in het leenhof van Tongerlo geweest.
1 juli 1531	Brief van de tiendenaars van Postel: ze mogen de tiend binnenhalen.
1531	De meester van Postel bezoekt zijn officiaal te Diest.
1532	Voortzetting voor het landrecht? Tongerlo krijgt zijn eis niet toegewezen.
1533	Postel eist een schadevergoeding.

4. Reconstructie van de tienden van het leengoed.

Zoals we boven hebben gezien ging het processtuk om een tiende in Westerhoven die Tongerlo gekregen had van Jan van Gemert. Een andere tiende in Riethoven die voorkomt in het leenboek van Tongerlo is waarschijnlijk eveneens van Jan van Gemert afkomstig.⁶ De tiende van Westerhoven en het Caterbroek worden altijd samen genoemd en dat is al het geval in het oude leenboek van 1384. Het Caterbroek is op zich geen tiendgebied maar een weiland gelegen aan de noordkant van de oevers van het beekje de Keersop en aan de weg die naar Neerpelt gaat.⁷ We geven in de onderstaande tabel een overzicht van alle tienden in Bergeyk, Westerhoven en Riethoven in 1569.⁸

---

⁶ AAT II 525

⁷ “Catersbroek”: groes, moet en gage in het Maatboek van Borrenbergen Bergeyk (1791) M3202-3210, geprojecteerd op de nrs B514-B555 van het kadaster van 1830, zie D Vangheluwe, toponiemijsche verzameling Bergeyk, 31 dec1989, stichting Eicha.

⁸ CP 1569

Tabel 1. overzicht van alle tienden in Bergeyk, Westerhoven en Riethoven in 1569 uit het CP

tiendheer	Tiend onder	Grootte in mudzaad rogge
St Jacob te Luik	Bergeyk, Westerhoven, Riethoven	79
pastoor	Riethoven	12
Tongerlo	Bergeyk, Westerhoven, Riethoven	74
Postel	Bergeyk, Westerhoven, Riethoven	64
Tongerlo en Postel	Middeltiend van Bergeyk	50
Tongerlo en Postel	Weebosch	51

In de bovenstaande tabel is er slechts een tiende die uitsluitend eigendom is van Tongerlo.

Deze tiende die valt onder Bergeyk, Westerhoven en Riethoven moet daarom de tiende zijn die afkomstig is van Jan van Gemert in de eerder vermelde overdracht van 1311. Uit een andere bron is bekend dat een deel van deze tiend werd binnengehaald uit de *Kerkhofakker*, een gebied dat in het centrum van Bergeyk ligt.⁹ In dit gebied werden de tienden gedeeld tussen de abdijen van Sint Jacob te Luik en Tongerlo.¹⁰ De Middeltiend uit de bovenstaande tabel werd door de tiendenaren van Tongerlo binnengehaald en gedeeld met Postel.¹¹ De Middeltiend moet gezocht worden op het Loo in Bergeyk en het is deze tiend die naar we vermoeden door de beide kloosters Postel en Tongerlo gezamenlijk

⁹ AAT II nr 285 f56, 16 juni 1571 : in een pachtkontraft van de tiende van Bergeyk, Westerhoven en Riethoven van de abdy van Tongerlo wordt gezegd dat de pachters 2 mud rogge aan de heilige Geest van Bergeyk moeten betalen ”over dander jaere als zijluyden inneleijden die Kerckhoff thiende”

¹⁰ Sint Jacob heeft een cijns in deze gebieden

¹¹ AT II nr 283 f142v, tienden in Bergeyk.

werd aangekocht in 1283 van Henrik Hake voor 25 Leuvense ponden.¹² De tiend van de Weebosch uit het bovenstaande overzicht is een novale tiend die reeds voor 1300 een gezamenlijk bezit was van de kloosters van Tongerlo en Postel.

De tiend die aanleiding was voor het proces, valt onder de *tiend van Postel in Bergeyk, Westerhoven en Riethoven* uit de tabel 1. Deze tiende bedraagt in dat jaar 64 mudden rogge. De helft van deze tiend was de tiend van het *Loo, Stert en Waterlaat* waarvoor in 1530 een overeenkomst met Postel werd getroffen.¹³ Het andere even grote deel moet de tiend in Westerhoven zijn geweest waarover het leenverhef werd betwist. Dit konkluderen we uit de brief in 1533 van de pachters van Westerhoven die zeggen dat deze tiend 32 mudzaad rogge moest opbrengen. Aangezien Tongerlo de tiend in Westerhoven in de periode 1311-1346 voor zich alleen had, konkluderen we dat de andere tiend van het *Loo, Stert en Waterlaat* toen in het bezit van Postel was. Postel had inderdaad in 1258 een tiend op de Berkt gekregen van Petrus Eyke een priester.¹⁴ Het moet deze tiend zijn die de wederhelft was van de betwiste tiende in Westerhoven waar sprake van is in de brieven van de tiendpachters van Postel. Postel had dus voor 1311 meer tienden dan Tongerlo in Bergeyk. Tongerlo bezat vanaf 1311 door de schenking van Jan van Gemert de tiende in Westerhoven en in 1346 besloten Tongerlo en Postel hun tienden van Westerhoven en van het *Loo, Stert en Waterlaat* gezamenlijk te heffen. Omdat Tongerlo voor de tiende in Westerhoven de leenheer was, heeft Postel het leenmanschap ervan waarschijnlijk met tegenzin moeten aanvaarden.

---

¹² Camps nr 394

¹³ AAT II nr 283 decima nrc in Bergheyk dictum die Middeldhiende, Loothiende, Stert et Waterlaet.

¹⁴ Camps nr 110

Gebruikte afkortingen

AAP = Archief van Postel

AAT = archief van Tongerlo

Camps ONB = H.P.H.Camps, Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312 (1979)

CP = Rijksarchief den Haag, Archief van de Raad van State nr 2166LL, Quoyer van Bergeyk van de Honderdste Penning, 1569.

D. Vangheluwe, 4 mei 2003

UIT ONZE BUITENLANDSE RUILABONNEMENTEN

“t Swanekoeriertje”, Heist-op-den-Berg, februari 2004

- Rechtspraak in het land van Heist vóór 1800.

“t Swanekoeriertje”, Heist-op-den-Berg, maart 2004

- Rechtspraak in het land van Heist vóór 1800.
- Toponymie Schriek.
- Aanpassing kalender in 1582.
- Nieuwe uitgave Ferrariskaarten.

“t Swanekoeriertje”, Heist-op-den-Berg, april 2004

- Het bos van Jos – gevleugelde woorden (wilde duiven).
- Inventaris van kaarten en plans, bewaard in het heemkundig documentatiecentrum en het gemeente-archief van Heist-op-den-Berg.
- Lijkschouwingen 1756-1758.

Heemkunde Antwerpen v.z.w., jaargang 40, 2003/4

- Symbolisme: de boom.
- Het hout van de boom van Scherpenheuvel.

Academie voor streekgebonden Gastronomie, Antwerpen

- Gastronomy and tourism, meeting 21-23 nov. 2002

“Arendonks Heemnieuws”, december 2003

- Namen noemen te Arendonk.
- De grenswacht – den onbekende soldôt.
- Zeg jom.

Jaarboek 2003 Arendonk

- August Gilles, burgemeester en provincieraadslid.
- Smokkelen, om te overleven of een kans om rijk te worden?
- Arendonk – Dendermonde: Heijn van Eijck (valkenier).
- De familienaam “Arendonk” en “Van Arendonk” in Nederland.
- Rik van Steenbergen, een bloemlezing.
- Voorhistorisch Arendonk.
- Den Tram, 110 jaren geleden.

Theo van der Aalst

HARTVERWARMEND

BARBAS

WOUWHAARDEN - CASSETTES - HOUT/KOLENACHELS - DESIGNHAARDEN
BARBAS BV - HALLENSTRAAT 15C - 5531 AB BLADEL/NL - TEL.04977-84485 - FAX 04977-82760

CHINEES-INDISCH-RESTAURANT

美華酒家

"MEI WAH"

5503 BK VELDHOVEN
Burg. v. Hoofflaan 83-89
Tel. 040-2534732
Fax. 040-2547073

5615 AB EINDHOVEN
Leenderweg 86
Tel. 040-2117557

Dagelijks geopend van: 11.00-22.30 uur
Exclusieve accommodatie voor Uw:
partijen - familiediners - lunch of diner met
zakelijke relatie - personeelsavonden - etc.

De boeken die besproken worden in
de boekenplank zijn verkrijgbaar bij

De Boekenlegger

Ook voor uw buitenlandse bestellingen bent u
bij ons van harte welkom

Markt 42, 5521 AN Eersel Tel. 0497-512551
Nu ook op internet : www.de-boekenlegger.nl
Email : info@de-boekenlegger.nl

de Muzenval

S.c.c. "de Muzenval" beschikt over diverse zalen die geschikt zijn voor vergaderingen, cursussen, bijeenkomsten, voorlichtingsavonden, workshops etc.

Ook heeft scc "de Muzenval" een theaterzaal met 350 zitplaatsen waarin alle faciliteiten aanwezig zijn voor uw bedrijfsvergaderingen of seminars.

Bovendien kunt u in de gezellig ingerichte foyer na afloop nog een drankje of hapje gebruiken.

sociaal cultureel centrum "de Muzenval"

Dijk 7 – 5521 AW – Eersel – Tel. 0497-515997 – info@muzenval.nl

Wat kan de VVV Veldhoven u bieden?

U kunt bij de VVV onder meer terecht voor:

- VVV-gidsen met toeristische informatie
- VVV/ANWB-kaarten en plattegronden
- VVV/ANWB fiets-, wandel-, skate- en autoroutes
- VVV-geschenkbonnen

IETS TE VIEREN?

Geef een:

VVV-IRIS Cheque

Te besteden in duizenden winkels in heel Nederland

Te koop in waarden van: € 5,- tot € 50,- bij:

VVV Veldhoven; Meiveld 1 (Gemeentehuis); tel.: (040) 258 44 11